

Cestni otroci in življenje zunaj tradicionalnih okvirov socializacije

¹ Metode so bile organizirane v skladu s konceptom cestnih raziskovalcev, kakršna sta Bemak (1996) in Aptekar (2000). Za specifična metodološka področja pa so bili uporabljeni pristopi, ki jih navajajo Flick (2002), Dewalt in Dewalt (2002) in Denzin (2009).

Uvod

Zdi se, da je pojav cestnih otrok medkulturno univerzalen. Otroke je na cestah namreč mogoče najti v veliki večini družb, ki poznajo urbano obliko življenja, pa naj gre za države v razvoju (prim. Aptekar, 1994; Dachner in Tarasuk, 2002; Naterer in Fištravec, 2006; Naterer, 2011) ali pa za razvite države (prim. Wright, Witting in Kaminsky, 1997). Tudi zgodovinsko gledano cestni otroci ne pomenijo kakšne posebne deviacije (prim. Agnelli, 1986). V nekaterih družbah so stalnica (prim. Aptekar, 1994), v drugih jih je mogoče opaziti ob zgodovinskih prelomih oziroma hujših socialnih, političnih in ekonomskih pretresih (prim. Bosewitz, 1988; ILO/IPEC, 2000; Lukašinska, 2002; Naterer in Fištravec, 2006 idr.). Kljub relativno dobri raziskanosti fenomena (prim. CSC 2002, 2003, 2004 idr.) pa glede percepcije in ocene števila cestnih otrok med raziskovalci ni pravega konsenza. Glavni razlog je v težavah z oblikovanjem univerzalne definicije cestnega otroka, partikularnosti številnih pristopov pri raziskovanju fenomena in specifikah, ki jih kažejo posamezni pojavi glede na svojo geografsko, kulturno in časovno lociranost.

Metoda

Za potrebe pričujočega prispevka sta bili uporabljeni dve vrsti podatkov, primarni in sekundarni. Primarni podatki so bili zbrani z lastnim terenskim delom med cestnimi otroki v mestu Makejevka na jugovzhodu Ukrajine. Terensko delo je potekalo med letoma 2000 in 2011 in je temeljilo na kombinaciji kvalitativnih in kvantitativnih metod.¹ Vzorec je zajemal 68 cestnih otrok, ki so med raziskavo živeli v štirih skupinah na različnih geografskih lokacijah v mestu (v središču Makejevke ter v mestnih četrtih Ziljoni in Puška-Daki).

Zbiranje kvalitativnih podatkov je temeljilo na metodi opazovanja z udeležbo, izvedbi fokusiranih, delno standardiziranih in etnografskih intervjujev ter pristopih s področja vizualne antropologije. Kvalitativni podatki so bili triangulirani delno na terenu, delno pa med analizo zbranih podatkov. Kvantitativna metoda je temeljila na vprašalniku, ki je bil oblikovan za zbiranje sociografskih podatkov. Sekundarni podatki so bili zbrani s pomočjo študij pojava cestnih otrok, ki so bile opravljene v 90 državah.

Cestni otroci kot globalni problem

Cestni otroci so globalni problem, saj jih je mogoče najti na vseh celinah in so značilni tako za države v razvoju kot tudi za visoko razvite družbe (prim. Aptekar, 1994; UNESCO, 1995; Lalor, 2004; Sondhi-Garg, 2004; Naterer in Fištravec, 2006; Naterer in Godina, 2011 idr.). Koliko je cestnih otrok na svetu, ni znano. Nekateri ocenjujejo, da jih je kar 150 milijonov, vendar te ocene očitno ne držijo, saj po večini vključujejo le otroke iz držav v razvoju, v nobeno oceno pa niso vključeni cestni otroci iz nekdanjih socialističnih in komunističnih držav. Tudi zgodovinsko gledano problem cestnih otrok ne pomeni posebnega odstopanja, saj je prisoten v večini preteklih socialnih kontekstov, v katerih je mogoče opaziti urbani način življenja oziroma brezdomnost (prim. Agnelli, 1986; Bosewitz, 1988 idr.).

Kljub časovni in prostorski razpršenosti kažejo cestni otroci v globalnem merilu številne karakteristike, za katere je videti, da so medkulturno univerzalne. Večina cestnih otrok je dečkov, starih od 12 in 15 let (prim. Aptekar, 1992, 1993, 1994; UNESCO, 1995; Lalor, 2004; Sondhi-Garg, 2004). Sirot je med cestnimi otroci izjemno malo (prim. Aptekar, 1992, 1993, 1994; Naterer, 2010 idr.), saj ima velika večina otrok vsaj enega od staršev, velikokrat pa so prisotni tudi člani razširjene družine. Cestni otroci prihajajo iz družin, ki bi jih lahko označili kot disfunkcionalne v tem smislu, da so zaradi ekonomskih, medosebnih in emocionalnih razlogov za otroke manj primerno okolje. Glavna univerzalna značilnost njihovih družin se kaže v specifični, matrifokalni obliki; očetje so praviloma fizično oziroma funkcionalno odsotni, otroci pa imajo ohranjene stike z materjo oziroma drugimi pripadnicami svoje primarne družine (Aptekar, 1994; Naterer in Godina, 2011 idr.). Čeprav so otroci deklarirani kot brezdomni, pa ohranjajo relativno tesne stike s svojimi družinami (prim. Baker, Panter-Brick in Todd, 1997; Marshall, 2003 idr.). Ti stiki se ohranjajo predvsem v obliki občasnih obiskov oziroma izmeničnih ciklov življenja doma in življenja na cesti (prim. Naterer, 2007, 2010).

Med glavnimi dejavniki, ki vplivajo na motivacijo za beg otrok na cesto, so modernizacija, nenadzorovana urbanizacija, ruralno-urbane migracije, politične, naravne in socialne katastrofe, revščina, dezintegracija družine ter zlorabna in disfunkcionalna družina. Medtem ko je v nerazvitih družbah glavni dejavnik revščina (prim. Sondhi-Garg, 2004), v zahodnih družbah izstopajo kot razlogi za odhod na cesto družinski spori (prim. Naterer, 2010), v postsocialističnih državah pa tranzicija kot skupek negativnih socialnih in ekonomskih vplivov na družino (prim. OLI/IPEC, 2000; Stephenson, 2001).

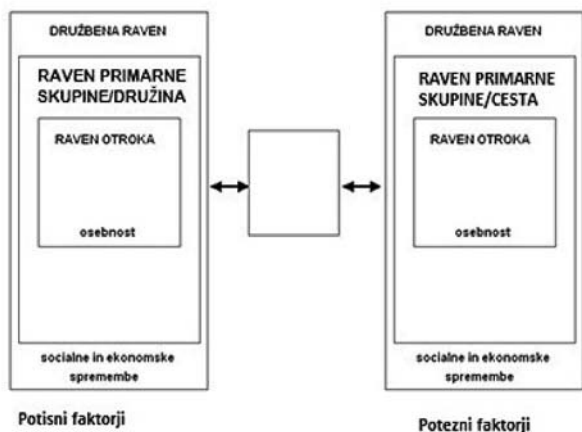
Cestni otroci so izjemno dobro integrirani v življenje na cesti. Velika večina jih je na cesti vključena v številne ekonomske aktivnosti, med katerimi izstopajo otroško delo, beračenje in zbiranje odpadnega materiala, v nekaterih državah pa tudi nelegalne dejavnosti, kot sta otroška prostitucija in prekupčevanje z narkotiki (prim. Baker, Panter-Brick in Todd, 1997; Marshall, 2003; Sondhi-Garg, 2004 idr.). Tudi za samo populacijo cestnih otrok je uporaba omamnih

² Baltuška je psihotropni narkotik, ki se je med cestnimi otroki v Ukrajini začel širiti med letoma 2004 in 2005. Narkotik je mešanica preparata za gripo (ki vsebuje pseudoefedrin), kalijevega permanganata, kisa in vode. Preparat sicer ne povzroča vidne fizične odvisnosti, je pa toksikološko izjemno nevaren in za socialno strukturo subkulture cestnih otrok izjemno pomemben (prim. Naterer, 2007, 2010, 2011).

³ Tako je kot serijo poteznih dejavnikov mogoče razumeti družbeno-politične spremembe, ki so nastopile ob osamosvojitvi Ukrajine (prim. Naterer in Godina, 2011). Osamosvojitve je povprečna ukrajinska družina občutila v obliki izjemne socialne krize v devetdesetih letih. Socialna kriza je med drugim povzročila tudi ekonomske migracije in povečevanje kriminala, obojemu pa so bili še posebej izpostavljeni odrasli moški, ki imajo v tem socialnem okolju tradicionalno nalogo vzdrževanja družine. Otroci so tako ostali doma s svojimi materami in drugimi ženskimi iz svoje družine. Družine so bile tako transformirane iz tradicionalnih sovjetskih družin, ki so bile relativno stabilne, v matrifokalne in izjemno nestabilne družine in so kot takšne osnova za oblikovanje problema cestnih otrok.

ki se najprej manifestirajo v družbi in vplivajo na otrokovo primarno skupino-družino, prek nje pa učinke prenesejo na raven posameznika.³ Na strani poteznih dejavnikov pa igra ključno vlogo otrokova vrstniška skupina, ki že živi zunaj tradicionalnih socializacijskih okvirov. Lastno raziskovalno delo (prim. Naterer in Fištravec, 2006; Naterer, 2007, 2010; Naterer in Godina, 2011) je pokazalo enega glavnih razlogov, ki ga otroci navajajo za odločitev za beg na cesto: »...zato, ker so vsi moji prijatelji na cesti«. Družbena raven igra na strani poteznih dejavnikov izjemno pomembno vlogo, ker na eni strani z obstoječo infrastrukturo omogočajo bivanje zunaj družinskih okvirov (Aptekar, 1994), po drugi strani pa s specifično, velikokrat neprimerno socialno politiko vzdržujejo življenje otrok na cesti (prim. Stephenson, 2001 idr.).

Shema 1: Potisni in potezni dejavniki

sredstev osnovna značilnost (prim. Aptekar, 1994; Naterer, 2007, 2010). Med univerzalno zastopanimi omamnimi sredstvi so tobačni izdelki, alkohol in inhalanti, prisotne pa so tudi lokalno specifične substance, kot so na primer khat, marihuana in baltuška.² Ena bistvenih medkulturno univerzalnih značilnosti cestnih otrok je, da se na cestah ne pojavljajo kot posamezniki, ampak vedno v skupinah, ki kažejo značilnosti subkultur.

Subkultura kot primarna socialna skupina

Z dejavniki, ki vplivajo na beg otrok na cesto, se ukvarja relativno veliko študij (prim. Baker, Panter-Brick in Todd, 1997; Marshall, 2003; Sondhi-Garg, 2004 idr.). Večina študij ugotavlja, da je glavni vzrok mogoče najti v družini, ki je bodisi razpadla bodisi za otroka ni primerno okolje. Tej ugotovitvi nikakor ni mogoče oporekati, videti pa je, da je za celostno razumevanje problema cestnih otrok nezadostna. Tako lastne raziskovalne ugotovitve (prim. Naterer in Fištravec, 2006; Naterer, 2007, 2010), kot tudi ugotovitve nekaterih drugih avtorjev (prim. Aptekar, 1994) kažejo, da izjemno pomembno vlogo igra tudi vrstniška skupina.

Za popolno razumevanje problema cestnih otrok je treba dejavnike bega na cesto razdeliti v dve kategoriji: potisne (*push*) in potezne (*pull*) (glej Shemo 1). Potisni dejavniki delujejo na treh ravneh: na ravni družbe, družine in posameznika in sicer v smeri z makro ravni na mikro raven. Na podlagi te sheme je mogoče analizirati družbene, politične, ekonomske in socialne dejavnike,

Skupina otrok na cesti ima veliko značilnosti subkulture, čeprav je ne moremo ena-

⁴ *Pacan* je slengovski izraz za člana subkulture, največkrat pa gre za vrstnike, ki so v dobrih odnosih.

⁵ *Guljat* je ruski izraz za pohajkovanje, v subkulturnem jeziku cestnih otrok pa ima poleg te konotacije še dodaten pomen. Gre namreč za subkulturni socialni kod, ki med cestnimi otroki vzpostavlja solidarnost, med sprtimi skupinami cestnih otrok pa alianso (prim. Naterer in Godina 2011).

čiti s klasično cohenovsko subkulturo (Cohen, 1955). Natančna analiza koncepta in delovanja subkulture cestnih otrok namreč kaže, da cestni otroci na eni strani sicer kažejo izrazito subkulturne značilnosti, kot so na primer serije prefabriciranih kolektivnih rešitev, rigidna socialna struktura, kratkoročni hedonizem in podobno. Na drugi strani pa kažejo značilnosti, ki jih ni mogoče umestiti v subkulturno teorijo (na primer odsotnost delinkventnega vedenja, socialne strukture, ki ne temeljijo na spolu, delno obrnjen sistem norm in vrednot in podobno) in so bližje konceptu neo-triba (Maffesoli v Muggelton in Weinzierl, 2003). Ker pa se pri raziskovanju cestnih otrok še vedno uporablja termin subkultura, ga bomo na tej točki s pridržkom uporabili tudi sami – subkulturo bomo razumeli kot sistem »skupnih razumevanj in formaliziranih praks, ki obstajajo kot distinktivni in enkratni konceptualni sistemi, ki pa imajo pomen samo v odnosu s koncepti in praksami v širši družbi.« (Davies, 2008: 313).

Subkultura je izjemno pomembna in je za otroke na cesti primarni preživetveni mehanizem. Ko otroci zapustijo primarne socializacijske okvire, na primer primarno družino oziroma alternativo, kot sta sirotišnica ali pa internat, subkultura deluje kot primarna socialna skupina na cesti, v nekaterih primerih pa celo kot simulacija primarne družine (Naterer, 2007, 2010). Posamezniku omogoči preživetje predvsem s tem, da ga opremi z novimi preživetvenimi strategijami, zagotovi mu materialno in emocionalno zaščito, opremi pa ga tudi s serijo statusov in vlog, ki jih otrok potrebuje za uspešno integracijo v življenje na cesti. Subkultura cestnih otrok izvaja resocializacijo, ki posameznika psihološko in socialno reorganizira. Tako ga vključi v obstoječe subkulturne socialne strukture ter ga naredi za člana skupine, opremi pa ga tudi s preživetvenimi strategijami, ki članu, tudi če bi zapustil skupino, bistveno poveča sposobnost preživetja. Podatki, dobljeni z metodo opazovanja z udeležbo med terenskim delom v Makejevki, so pokazali, da so otroci, ki še niso vstopili v skupino, torej živijo doma, a preživljajo čas s cestnimi otroki, manj kompetentni, pa tudi njihov socialni in kulturni kapital, vezan na cesto, je manjši (prim. Naterer, 2007, 2010).

Subkultura ima kot oblika socialne organizacije funkcionalno vlogo nadomestitve izostale družine, ponuja pa tudi alternativno obliko bivanja, ki je za preživetje otrok na cesti nujna. Subkultura prevzame socializacijo otrok v cestno življenje, iz otrok naredi akterje in jih opremi s kulturnim, subkulturnim in socialnim kapitalom, brez katerega otroci na cesti ne bi preživeli. Na ta način kljub temu, da življenje na cesti ni lahko in da otroci po mnenju številnih avtorjev (prim. Sondhi-Garg, 2004 idr.) predstavljajo viktimizirano in marginalizirano populacijo, številni cestni otroci kažejo boljše psihofizične karakteristike kot njihovi vrstniki, ki živijo doma (prim. Baker, Panter-Brick in Todd, 1997; Naterer, 2007, 2010 idr.). Subkulturna socializacija/resocializacija se začne že pred formalnim vstopom otroka v skupino cestnih otrok. Izvaja se skozi participacijo otroka v vsakodnevni aktivnosti skupine (prim. Naterer, 2007: 104–246), prek oblik sankcioniranja (prim. Naterer, 2002: 50–53) in vodi posameznika skozi proces prevzemanja nove, subkulturne individualne identitete.

Tako na primer Igor, 14 let, odgovarja na vprašanje, kako je začel živeti na cesti (odlomek iz dnevnika 2004):

»... preprosto, najprej živiš doma, potem pa na cesti ... družiš se s *pacanami*⁴ ... *guljaješ*⁵ ... in kar naenkrat si na cesti. Potem se vrneš domov, in nisi več na cesti ...

Koliko časa to traja? (A. N.)

... ne vem. Na si cesti tri, štiri, pet mesecev ... včasih več. Potem nekaj dni doma, pa spet na cesto.«

Pomembno je poudariti, da je identiteta cestnega otroka na tej točki pojmovana kot proces in ne kot stanje. Prevzemanje nove identitete ne pomeni neposredne repersonalizacije; otroci ohranijo svojo osebno zgodovino, že obstoječe mreže in imena (Beazley, 2002, 2003; Naterer in Godina, 2011). Z novo subkulturno identiteto dobijo nove elemente, ki se povežejo med že obstoječe, integracijska celota pa se kaže v statusu polnopravnega člana skupine cestnih otrok. Dober primer so lahko subkulturni vzdevki, ki ne izničijo pomena osebnega imena otroka. Nova identiteta torej deluje vzajemno z drugimi, že obstoječimi, in izmenično delovanje različnih identitet je ena temeljnih, če ne kar glavna predispozicija prilagodljivosti cestnih otrok.

Življenje na cesti v primerjavi z življenjem doma: primarni vs. sekundarni habitat

Primarni habitat skupine cestnih otrok je cesta, saj je glavno osišče življenja zunaj tradicionalnih socializacijskih okvirov. Specifični mehanizmi preživetja vežejo skupine na večja urbana središča z velikim pretokom prebivalstva (prim. Aptečkar, 1994), migracije znotraj mesta pa so izjemno omejene in kratkotrajne (Naterer, 2010). Kljub temu pa ima vsak posameznik tudi nabor individualnih alternativ življenju na cesti oziroma svoj sekundarni habitat. Največkrat je to dom, v katerem živi njegova primarna nuklearna oziroma razširjena družina, dom, v katerem živijo drugi sorodniki, prijatelji in znanci, sirotišnica, internat, deli infrastrukture, ki so namenjeni resocializaciji in reintegraciji cestnih otrok, vladne, nevladne in cerkvene organizacije in podobno. Cestni otroci praviloma svoje življenje na cesti osredičijo okoli primarnega habitata, medtem ko izkoristijo alternative iz nabora sekundarnega habitata v izrednih okoliščinah, kot je na primer ostra zima.

Tabela 1: Primarni in sekundarni habitat

Vsebina/izkušnja habitata	Primarni habitat	Sekundarni habitat
Mesto bivanja	Cesta	Dom, vladne/nevladne organizacije
Temelji socialne organizacije	Vzajemno prijateljstvo, ki temelji na delitvi	Pravila, odredbe, disciplina
Izkušnja socialne organizacije skupine	Svoboda, fleksibilnost	Striktност, kaznovanje
Vsebina/aktivnosti	Mamila, lepilo, <i>baltuška</i>	Specifični (eksterni) urniki
Omejenost	Relativno neomejen prostor	Omejen prostor
Motivacija	Integriran cikel življenja	Repeticija in pomanjkanje iniciative

Kljub vsem negativnim učinkom, katerim so otroci izpostavljeni v primarnem habitatu oziroma pred katerimi bi jih sekundarni habitat lahko zaščitil, pa se otroci največkrat odločajo za primarni habitat. Triangulirani podatki so pokazali, da je eksterna restrikcija in pomanjkanje občutka nadzora (glej tabela 2) tisto, kar jih od uporabe sekundarnega habitata največkrat odvrača:

»Najbolje mi je bilo v 'Detskoj derevnji' (tam je bival pozimi 2002 in 2003 – op. A. N.) ... vse smo imeli: hrano, oblekli so nas, družba je bila super ... nisem pa mogel ostati. Saj me poznaš ... doma sem na Puški (na cesti – op. A. N.), ha, ha ... Glej mi imamo tukaj (na cesti) stvari urejene po svoje ... Če komu kaj ni prav, lahko kadarkoli gre ... oni tam (v internatu) imajo pa stvari po svoje.« (Artur, 16 let)

⁶ Primarni habitat cestnih otrok v Makejevki socializira posameznike in takšna socializacija je velikokrat nekompatibilna s profilom, ki je zahtevan v sekundarnem habitatu.

Iz podatkov, zbranih med cestnimi otroki v Makejevki, izhaja ugotovitev, da je primarni habitat praviloma v konfliktu s sekundarnim,⁶ kar je glavna ovira pri resocializaciji in reintegraciji cestnih otrok. Ugotovitev je skladna s Chitradubovimi ugotovitvami (prim. Chitradub, 1998: 104) in na podlagi tega lahko razumemo tudi, zakaj otroci, ki so več časa preživel v sekundarnem habitatu, ta konflikt tudi težje razrešijo.

Po mnenju večine avtorjev je življenje na cesti za otroke izjemno težko (prim. Aptekar, 1992, 1993, 1994; UNESCO, 1995; Lalor, 2004; Sondhi-Garg, 2004 idr.), čeprav nekatere študije ugotavljajo, da je psihofizično stanje otrok, ki živijo na cesti, v povprečju boljše kot stanje njihovih vrstnikov, ki živijo doma (prim. Baker, Panter-Brick in Todd, 1997; Marshall, 2003 idr.). Podatki, ki so bili zbrani med cestnimi otroki v Makejevki, kažejo, da je življenje v primarnem habitatu na cesti prežeto s pomanjkanjem. Po besedah intervjuvancev pomanjkanja doma kljub relativno slabemu ekonomskemu položaju večine ukrajinskih družin niso izkušali. Pomanjkanje naj bi se kazalo predvsem v izostanku kuhanih obrokov hrane, čiste obleke in prenočevanja v postelji. Triangulirani podatki so pokazali, da navedene trditve sicer držijo, pokazali pa so tudi, da je situacija na cesti drugačna in velikokrat boljša kot doma (prim. Naterer, 2007, 2010; Naterer in Godina, 2011).

Hrana doma naj bi bila po besedah intervjuvancev dokaj enolična in pusta. Po večini naj bi starši kuhali krompir, riž, testenine in kašo, občasno pa tudi meso. Veliko naj bi bilo poceni zelenjave, predvsem kumaric, paradižnika in zelja. Podatki, zbrani s pomočjo opazovanja z udeležbo, kažejo, da otroci na cesti v primerjavi z navedeno situacijo doma jedo praviloma pogosteje in bolj raznoliko hrano. S tem, ko so prepuščeni sami sebi, je tudi od njih samih odvisno, kaj in kdaj bodo jedli. Kvalitativni podatki (prim. Naterer, 2010) kažejo tudi, da so otroci glede preskrbe s hrano izjemno kompetentni. Sami so bili namreč sposobni priskrbeti zadostne zaloge, bodisi denar bodisi protiusluge, ki so jim omogočale, da so velikokrat lahko med različnimi vrstami hrane celo izbirali. Večina jih je vsaj enkrat na dan imela tudi topel obrok, ki so ga kupili na tržnici oziroma avtobusni postaji. Med največkrat kupljenim toplim obrokom so otroci navedli instant juho 'Mivina', instant pire krompir s polivko 'Mivina', mini pice, hamburgerje in hotdoga. Podatki, zbrani z opazovanjem z udeležbo, so pokazali, da si skozi ves dan kupujejo tudi različne priboljške, predvsem 'piroške' (popularna vrsta polnjenege peciva), 'blinčike' (palačinke, polnjene z mesom, sirom ali marmelado), 'pičenje' (pecivo), 'bublike' (posebna vrsta suhega peciva), čokoladice in druge sladkarije ter brezalkoholne pijače in pivo. Sadja in zelenjave niso kupovali, saj so ju praviloma dobivali zastonj.

Glede obleke je nekoliko drugače. Glavni problem je za otroke čistoča obleke, saj imajo malo možnosti, da bi obleko oprali. Pri tem pa je treba poudariti, da je čas uporabe obleke na cesti veliko krajši in da otroci umazano obleko preprosto zavržejo in oblečejo novo. To večinoma kupijo v trgovinah z rabljenimi oblekami, včasih pa jo dobijo tudi pri nevladnih organizacijah, mestni socialni službi ali pa pri radodarnih posameznikih. Poseben problem pa je obutev, ki je otroci ne morejo dobiti tako, kot lahko dobijo obleke, saj zahteva natančno

⁷ Termin *tipluha* (tudi *tepluha*) med pripadniki subkulture cestnih otrok referira na prostor, ki ga cestni otroci uporabljajo kot prenočišče oziroma skrivališče. To je slengovski izraz, ki izhaja iz besedne zveze *tepla trasa* (rus. toplovodna napeljava). V slengu cestnih otrok termin *tipluha* referira na katerikoli prostor, ki ga skupina uporablja kot prenočišče in skrivališče.

določeno številko noge, v trgovinah z rabljenimi oblekami pa je tudi praviloma dražja od drugih stvari.

»... največkrat dobim obleke od dobrih ljudi, teh, ki nam pomagajo. Včasih nam dajo tudi kaj tete na tržnici ... pa tudi v *second handu* (trgovina z rabljenimi oblekami in obutvijo – op. A. N.) velikokrat kaj najdem za kopejke (drobiž – op. A. N.).« (Dima, 14 let)

»Največji problem so čevlji. Ne moreš obuti kar vsega ... *Second handi* imajo drage čevlje, pa tudi kvaliteta je usrana ... največkrat dobim čevlje od ljudi na tržnici.« (Saška, 17 let)

Prenočevanje naj bi bilo po navedbah otrok doma občutno boljše kot na cesti. Otroci so v intervjujih navedli, da so doma imeli posteljo, ki je bila v primerjavi s prenočišči na cesti veliko bolj čista, predvsem pa varna (prim. Naterer, 2010). Otroci so si na cesti sicer našli varna prenočišča, za katera pa je jasno, da se z domačo posteljo ne morejo primerjati, saj so izpostavljena vremenskim razmeram in velikokrat tudi nevarna. Največkrat gre za podzemne sisteme toplovodne napeljave, ki jih otroci v svojem slengu imenujejo *tipluha*.⁷ Otroci za prenočevanje občasno uporabijo tudi stojnice na tržnici, nedograjena in zapuščena poslopja v okolici tržnice oziroma skrite koticke v grmovju.

Andrej, 14 let (odlomki iz intervjuja):

»Najbolj varen si v tipluhi ...

Zakaj? (A. N.)

Ker je skrita ... ni vsem na očeh ... pa tudi noter ne moreš, če si prevelik (vhodi v tipluhe so izjemno ozki in za odrasle skoraj neprehodni – op. A. N.) ... tam lahko mirno spiš, bolje je kot na cesti. No, varen si tudi *na računalnikih* (lokal, ki ponuja najem računalnikov, Cyber cafe – op. A. N.). Tam plačaš 10 griven (ukrajinska nacionalna valuta – op. A. N.) in igraš igre vso noč, ali pa spiš.«

Saška, 16 let:

»... ti ne veš, kako je pri nas doma. Podgane nam laufajo po hiši ... zadnjič so me bolhe pogrizle do krvi, samo poglej moje noge.«

Edi, 11 let:

»Poleti spimo zunaj, na cesti pač. Včasih na tržnici, pod stojnicami ... včasih v *kanalih* (ostanki nedograjenih jaškov) ...«

V zvezi z nasiljem so otroci povedali, da je na cesti situacij, v katerih so izpostavljeni različnim oblikam nasilja, veliko. Pri tem jih je veliko povedalo tudi, da je bila njihova družinska situacija prav tako velikokrat zlorabna in da se od situacije na cesti razlikuje le po vrsti oziroma obliki nasilja. Ko so otroci govorili o nasilju doma, so največkrat omenjali psihično in fizično nasilje, predvsem s strani očetov, spolnega nasilja pa doma naj ne bi bilo. Na cesti je situacija s tega vidika zelo podobna; otroci so v intervjujih poročali o številnih psihičnih in fizičnih nasilnih dejanjih, predvsem s strani ljudi, ki jih srečujejo na cesti, s strani policije in s strani članov skupine ter drugih cestnih otrok. Kljub temu pa so jasno izrazili stališče, da raje ostanejo na cesti, kot pa da bi se vrnili domov. Videti je, da otroci nasilja na cesti ne razumejo na enak način kot nasilje v družini. Medtem ko je nasilje v družini razumljeno kot nedvoumna oblika zlorabe, pa nasilja na cesti ne razumejo tako, saj menijo,

da je takšno pač življenje na cesti.

»*Musari*⁸ nam težijo ... vedno, ko je kaj narobe, pridejo k nam ... mi smo prvi na vrsti! Sem (na cesto – op. A. N.) sicer ne hodijo pogosto, vedno pa pridejo, ko morajo izpolniti normo (količino ur, ki jo morajo oddelati – op. A. N.) ... potem nam včasih težijo, včasih samo pridejo in nas naderejo, največkrat pa nas naženejo, da naj se poberemo s ceste ...« (Artur, 16 let)

»Včasih nas preganjajo ... največkrat nam težijo narkomani in policija ... pa tudi s pacanami iz drugih skupin se kdaj spremo.« (Tolik, 14 let)

Poudariti je treba, da so cestni otroci že kot pripadniki cestne subkulture evidentno bolj izpostavljeni nasilju kot otroci, ki živijo doma in preživljajo prosti čas na cesti. Cestni otroci v Makejevki menijo, da je tako zaradi splošnega prepričanja, da za cestne otroke nihče ne skrbi, in tako tudi sankcije v primerih kršitve njihovih pravic za storilca ne morejo biti hude. Čeprav skupina daje določeno stopnjo zaščite za posameznika, to ne izključuje vseh oblik zlorabe. Pravzaprav ko skupina eliminira ali omili eno obliko viktimizacije, hkrati vzpostavi novo, namreč tisto, ki ji posameznik postane izpostavljen s tem, ko vstopi v subkulturo (prim. Naterer, 2010).

Vizije prihodnosti in možnosti resocializacije in reintegracije

Številni avtorji, ki so v svoje delo vključili tudi raziskovanje projekcije lastne prihodnosti cestnih otrok, poudarjajo, da otroci svoje prihodnosti ne vidijo enoznačno temno (prim. Chitradub, 1998; Sondhi-Garg, 2004 idr.); v nekaterih primerih so vizije prihodnosti izjemno pozitivne (prim. Chitradub, 1998; Magazine, 2003 idr.). Tudi podatki, ki so bili zbrani med cestnimi otroki v Makejevki, kažejo podobno situacijo. Večina cestnih otrok teži k tistemu, kar bi na splošni kulturni in socialni ravni lahko opisali kot normalno. Sedemintrideset vprašanih otrok (54,4 %) je povedalo, da imajo načrte za prihodnost, 31 (45,6 %) pa jih ni imelo. V intervjujih navedeni načrti so največkrat vključevali delo v tovarni (8 otrok, 21,6 %), poklic voznika (12 otrok, 32,4 %), različna dela na tržnici (10 otrok, 27 %) ipd. (na primer delo v mehanični delavnici ali na gradbišču). Vsi otroci so kot glavni cilj za prihodnost navedli akumulacijo denarja oziroma realizacijo lastnega koncepta normalnosti. Večina otrok (29 otrok, 78,4 %) je povedala tudi, da si želi imeti družino in da je dobra služba osnovni pogoj za oblikovanje družine in normalno starševstvo.

Otroci, ki so imeli za prihodnost oblikovane aspiracije, so navedli tudi relativno podrobne postopke, kako bodo svoje individualne načrte izpeljali. Vsak je bil v intervjuju sposoben podrobno opisati postopek, kako bo dosegel svoj zastavljeni načrt za prihodnost, vključujoč rešitve za potencialne težave, oblikovan pa so imeli tudi časovni okvir realizacije in učinke, ki jih bo realizacija po njihovem mnenju imela. Navajamo odlomek iz zapiskov z 19. avgusta 2009:

»Presenečen sem bil nad Vadjimovo projekcijo lastne prihodnosti. Elaborirana je do zadnjega detajla: na poti iz bolnišnice sva sedela na avtobusu in imel sem (spet) svoj trenutek slabosti. Najraje bi ga kar nadrl.

‘Kaj bo s tabo?’ sem ga mirno vprašal.

‘Kako to misliš?’ me je začudeno pogledal.

‘Kaj bi ti sploh rad s svojim življenjem? Bi rad kar umrl?’

⁸ *Musar* v ruščini pomeni smeti in je hkrati slengovski izraz za policiste. Slengovski izraz je hkrati tudi osnova za oblikovanje opisov različnih predmetov, ki jih uporablja policija (na primer policijski avto otroci imenujejo *musaravoz*, kar je mogoče prevesti kot avto smetarjev).

⁹ Terensko delo je v letih 2002, 2004, 2006, 2009, 2010 in 2011 je vključevalo tudi analizo delovanja projektov *Detskaja derevnja* (Otroška vas – projekt namenjen resocializaciji cestnih otrok, ki ga izvaja nevladna organizacija M.art.in Club), Dobri pastor (program namenjen pomoči cestnim otrokom), programov uradne socialne službe, programa namenjenega sirotam, zapuščenim in zanemarjanim otrokom fundacija Renata Ahmetova in projekt Republika Pilgrim (krščanski socialni projekt v mestu Mariupol). Po poročanju predstavnikov teh organizacij je delovanje projektov sicer do neke mere uspešno, se pa vsi projekti razen projekta Republika Pilgrim soočajo z izjemno visoko stopnjo povratništva, iz česar je mogoče sklepati, da je resocializacija in reintegracijski cestnih otrok izvedena neuspešno oziroma nepopolno.

¹⁰ Program Republika Pilgrim je tovrstna spoznanja inkorporiral v svoje delovanje in po poročilih izvajalcev programa je to eden temeljnih dejavnikov uspešne resocializacije cestnih otrok. Kot primer je mogoče navesti sistem oblikovanja dnevnih aktivnosti, ki otrokom omogoča, da sodelujejo pri načrtovanju svojega urnika in tako ohranijo občutek nadzora nad svojim življenjem, ali pa sistem interne socialne regulacije skupine, ki skupini otrok, vključenih v resocializacijski program, postavi pravila, hkrati pa jim omogoči, da jih samoregulacijsko izpeljejo in tako ohranijo občutek nadzora nad dogajanjem v skupini znotraj resocializacijskega programa.

prakse in standardi so problematični le na splošni kulturni ravni, medtem ko na ravni subkulture in posameznika pomenijo normo. Ker gre za dve definiciji normalnosti, je treba konflikt med primarnim in sekundarnim habitatom iskati v socialni organizaciji in strukturi subkulture v odnosu do občine ukrajinske družbe. V tem kontekstu pa je mogoče opaziti, da konflikt oblikuje sistem vrednot subkulture cestnih otrok, ki je z vidika občine ukrajinske kulture egoističen (glej tabelo 2).

Iz povedanega izhaja, da morajo resocializacijski programi v svojem jedru integrirati elemente dveh realnosti; subkulturne, ki se je izoblikovala na cesti in pomeni za cestne otroke ultimativno realnost, in občine kulturne, ki je za otroke samo ena od potencialnih realnosti in jo lahko izberejo ali pa tudi ne. Resocializacijske in reintegracijske programe je treba oblikovati tako, da bodo zamenjali tisto vsebino, ki jo ponuja življenje na cesti in je percipirana kot nesprejemljiva, za bolj družbeno sprejemljivo vsebino. Pri tem pa je treba kolikor le mogoče ohraniti formo, strukturo in funkcije elementov sistema vrednot, ki jih je oblikovala subkultura¹⁰ in jih prevesti v družbeno sprejemljivejšo in za posameznika varnejšo obliko.

Nekoliko se je zamislil in mi odgovoril: 'Rad bi bil šofer avtobusa.'

No, sem se samemu sebi zarežal, pa se gremo igrice.

'In kako boš to izpeljal?' sem ga nekoliko cinično vprašal.

'No,' se je Vadjim zamislil. 'Najprej moram dobiti vozniški izpit, za katerega najprej potrebujem stalni naslov in nekaj denarja. To pravzaprav ni problem. Potem moram dokončati izobraževanje in opraviti izpit. Potem se moram zaposliti pri nekom, ki ima tovornjak, in zaslužiti dovolj denarja, da si kupim svojega. Tudi to ni problem, poznam namreč nekoga na tržnici, kjer bom lahko delal. Potem pa bom služil ... samo najprej moram pa nehati z baltuško!'

Bil sem frapiran! Absolutno točno je opisal celoten postopek.

'In,' sem mu pomignil, 'kdaj bova začela?'

'V ponedeljek,' mi je odvrnil nadvse mirno.«

Kljub temu pa je treba poudariti, da resocializacijski in reintegracijski programi, ki so cestnim otrokom v Makejevki na voljo, ne zagotavljajo zadovoljivih rezultatov.⁹ Omenili smo že, da je za primarni habitat cestnih otrok v Makejevki značilna relativno visoka stopnja zlorabnosti in neprimernosti (prim. Aptekar, 1994; Chitradub, 1998; Lalor, 1998; CSC, 2004 idr.), vseeno pa je treba še enkrat poudariti, da ta habitat pomeni relativno visoko strukturirano obliko življenja zunaj družine in drugih alternativ in ga je ravno zato nemogoče togo zamenjati z drugo alternativo, na primer strukturo, ki jo ponuja sirotišnica oziroma internat. Konflikt, ki nastaja med enim in drugim habitatom, ne izhaja iz kontrakturnosti cestnih otrok, saj ti praviloma niso delinkventni (prim. Aptekar, 1994; Chitradub, 1998; Naterer in Fištravec, 2006 idr.). Seveda je povsem jasno, da so nekatere prakse in standardi, ki jih najdemo pri subkulturi cestnih otrok, na primer intravenozno uživanje baltuške, v nasprotju s standardi percepcije otroka v ukrajinski družbi. Te

Tabela 2: Obče kulturne in podtalne vrednote v primerjavi s subkulturnimi vrednotami cestnih otrok v Makejevki

Formalne delovne vrednote (Young v Gelder in Thornton, 1997: 73)	Podtalne vrednote (Young v Gelder in Thornton, 1997: 73)	Vrednote cestnih otrok v Makejevki
odložena zadovoljitev	kratkoročni hedonizem	kratkoročni hedonizem
načrtovanje novih akcij	spontanost	spontanost
soglasnost z birokratskimi pravili	egoekspresivnost	egoekspresivnost
fatalizem, visok nadzor nad detajli in majhen nad smerjo	avtonomija, nadzor nad obnašanjem v detajlih in smerjo	avtonomija, nadzor nad obnašanjem v detajlih in smerjo
rutina, predvidljivost	nove izkušnje, vznemirljivost	nove izkušnje, vznemirljivost
instrumentalni odnos do dela	aktivnosti, ki so same sebi namen	aktivnosti, ki so same sebi namen
težka produktivnost pri delu je razumljena kot vrednota	zaničevalni odnos do dela	zaničevalni odnos do dela

»Bil sem že povsod ... v Cerkvi Rema, Martinu, povsod ... pa nisem dolgo zdržal ... tukaj (na Puški) sem doma. Že dolgo sem tukaj in tukaj so vsi moji prijatelji. Tukaj bi rad živel in umrl.« (Artur, 18 let)

Literatura

- APTEKAR, L. (1988): *Street Children of Cali*. Durham, Duke University Press.
- APTEKAR, L. (1989): Characteristics of street children fo Columbia. *Child Abuse and Neglect* 13(3): 427–439. Dostopno prek: www.sjsu.edu/faculty/laptekak/pub.html (7. marec 2009).
- APTEKAR, L. (1992): Are Columbian street children neglected? The contributions of ethnographic and ethnohistorical approaches to the study of children. *Anthropology and Education Quarterly* 22(4): 326–349. Dostopno prek: WWW.SJSU.EDU/FACULTY/LAPTEKAR/PUB.HTML (7. marec 2009).
- APTEKAR, L. (1993): Columbian street children: Gamines and Chupagruesos. V *Worlds of the Childhood*, ur. Wozniak. R. H., 465–474. New York, Harper Collins College Publishing. Dostopno prek: www.sjsu.edu/faculty/laptekak/pub.html (7. marec 2009).
- APTEKAR, L. (1994): Street children in the developing world: a review of their condition. *Cross-Cultural Research* 28(3): 195–224. Dostopno prek: <http://ccr.sagepub.com> (7. marec 2009)
- APTEKAR, L. (2000): *New Directions on adolescent research: developing a cross-cultural methodology for working with street children*. Prezentacija. The European Association for Research on Adolescence, 2. junij 2000.
- BAKER, R., PANTER-BRICK, C. IN TODD, A. (1996): Methods used in research with street children in Nepal. *Childhood – A Global Journal of Child Research* 3(2): 171–193.
- BAKER, R., PANTER-BRICK, C. IN TODD, A. (1997): Homeless street boys in Nepal: Their demography and lifestyle. *Journal of comparative family studies* 28(1): 129–146.
- BEAZLEY, H. (2002): Vagrants wearing make-up: Negotiating spaces on the streets of Yoyakarta. *Urban studies* 39(9): 1665–1683.

- BEAZLEY, H. (2003): The construction and protection of individual and collective identities by street children and youth in Indonesia. *Children, Youth and Environments* 13(1). Dostopno prek: www.colorado.edu/journals/cye/13_1/Vol13_1Articles/ (10. februar 2009).
- BEMAK, F. (1996): Street researcher – A new paradigm redefining future research with street children. *Childhood – A Global Journal of Child Research* 3(2): 147–156.
- BOSEWITZ, R. (1988): *Waifdom in the Soviet Union, Features of the Sub-Culture and Re-Education*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Wien, Peter Lang.
- BOURDIEU, P. (1984): *Distinction: a social critique of the judgment of taste*. V *The Post-subcultural Reader* 2003, ur. Muggleton, D. in Weinzierl, R., 31–33. Oxford, New York, Berg.
- BOURDIEU, P. (1993): *The field of cultural production*. New York, Columbia University Press.
- CHITRADUB, S. (1998): *The Culture of Street Children in Thai Society*. Wales, Development Consultancy Services.
- COHEN, A. K. (1955): *Delinquent Boys: The Culture of the Gang*. New York, The Free Press.
- DACHNER, N. in TARASUK, V. (2002): Homeless »squeegee kids«: food insecurity and daily survival. *Social Science and Medicine* 54(7): 1039–1049.
- DAVIES, M. (2008): A Childish Culture? Shared understandings, agency and intervention: an anthropological study of street children in northwest Kenya. *Childhood* 2008(15): 309.
- DENZIN, N. K. (2009): *The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods*. New Jersey, Transaction Publishers.
- DEWALT, K. M. in DEWALT, B. R. (2002): *Participant Observation: A Guide for Fieldworkers*. Lanham, Rowan & Littlefield Publishers Inc.
- FLICK, U. (2002): *An Introduction to Qualitative Research*. London, Sage Publication Ltd.
- GELDER, K. IN THORNTON, S. (UR.) (1997): *The Subcultures Reader*. London and New York, Routledge.
- ILO/IPEC WORKING PAPER. (2000): *In-depth Analysis of the Situation of Working Street Children in Saint Petersburg*. Poročilo. St Petersburg, ILO/IPEC.
- LALOR, K. (2004): Child sexual abuse in Tanzania and Kenya. *Child Abuse and Neglect* 28(8): 833–844.
- LEVENSTEIN, S. (1994): *Street Children in Brazil: Background, Problems and Some Inovative Programmes*. South Africa, University of South Africa Press.
- LUKAŠINSKI, I. (2002): *Street Children in Latvia: Problems and Solutions*. Riga, Nordik Publishing House.
- MAGAZINE, R. (2003): Action, personhood and the gift economy among so-called street children in Mexico City. *Social Anthropology* 11(3): 303–318.
- MARSHALL, R. (2003): *Return to Innocence: A Study of Street Children in the Caribbean: Theory, Research and Analysis*. Trinidad, West Indies University Press.
- MUGGLETON, D. in WEINZIERL, R. (UR.) (2003): *The Post-Subcultural Reader*. Oxford, New York, Berg.
- NATERER, A. 2002. Otroci iz tipluhe. V *Subkulture 1, prispevki za kritiko in analizo družbenih gibanj*, ur. Andrej Fištravec, 12–57. Maribor, Subkulturni azil.
- NATERER, A. in FIŠTRAVEC, A. (2006): Makejevka – subkultura cestnih otrok. *Družboslovne razprave* 22(53): 75–91.
- NATERER, A. (2006a): Otroci iz tipluhe: elementi zasvojenosti in razvoj narkomanske subkulture. V *Subkulture 4/5, prispevki za kritiko in analizo družbenih gibanj*, ur. Andrej Fištravec, 28–56. Maribor, Subkulturni azil.
- NATERER, A. (2007): *Bomži, cestni otroci iz ukrajinske Makejevke*. Maribor, Subkulturni azil.
- NATERER, A. (2010): *Antropološka analiza subkulture cestnih otrok*. Doktorska disertacija. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- NATERER, A. in GODINA, V. V. (2011): Bomzhi and their subculture: An anthropological study of the street children subculture in Makeevka, eastern Ukraine. *Childhood, A Global Journal of Child Research* 18(1): 20–38.

- SONDHI-GARG, P. (2004): *Street Children: Lives of Valor and Vulnerability*. New Delhi, Reference press.
- STEPHENSON, S. (2001): Street children in Moscow: using and creating social capital. *The Sociological Review* 49(4): 530–547.
- UNESCO (1995): *Working with Street Children*. Paris, United Nations Educational.
- UNICEF (2005): *Situation of Child Abandonment in Romania 2005*. Dostopno prek: www.unicef.org/romania/resources.html (7. januar 2007).
- WEINZIERL, R. IN MUGGLETON, D. (2003): What is 'post-subcultural studies' anyway? V *The Post-Subcultural Reader*, ur. Muggleton, D. in Weinzierl, R. 3–26. Oxford, New York, Berg.
- WITTIG, M. C. W., WRIGHT, J. D. in KAMINSKY, D. C. (1997): Substance use among street children in Honduras. *Substance Use and Misuse* 32(7–8): 805–827.
- YOUNG, J. (1971): The subterranean world of play. V *The Subcultures Reader*, ur. Gelder, K. In Thornton, S. 71–80. London and New York, Routledge.

116–127 Andrej Naterer

Cestni otroci in življenje zunaj tradicionalnih okvirov socializacije

Cestni otroci so pojav, ki ima v sodobnem svetu globalne razsežnosti. Med univerzalnimi značilnostmi cestnih otrok izstopajo distribucija po spolu, povprečna starost, specifična matrifokalna oblika primarne družine, glavni razlogi za beg na cesto in subkulturna organizacija skupine na cesti. Za cestne otroke je prav subkultura tista socialna skupina, ki je po eni strani pomemben potezni dejavnik, ki vpliva na otrokovo odločitev za beg na cesto, po drugi pa na cesti tudi simulira izostalo družino. Prek lastnega, subkulturnega sistema vrednot se med primarnim in sekundarnim habitatom cestnih otrok ustvarja konflikt, ki onemogoča ustrezno resocializacijo in reintegracijo cestnih otrok in katerega je mogoče premagati le s pomočjo integracije elementov subkulturnega socialnega sistema v resocializacijske programe.

Ključne besede: cestni otroci, življenje na cesti, subkultura, Makejevka, Ukrajina

Andrej Naterer je doktor in docent, antropolog in sociolog. Ukvarja se z antropološkim raziskovanjem cestnih otrok, sociologijo mladine in raziskovanjem različnih življenjskih stilov. Je avtor številnih znanstvenih in strokovnih člankov, znanstvene monografije *Bomži, cestni otroci v Makejevki* in prihajajočega dokumentarnega filma z istim naslovom, ter urednik zbornika *Subkulture* (andrej_naterer@hotmail.com).

128–136 Alenka Oblak

Otroci in ulica v brazilskem mestu

Cestni otroci so realnost Brazilije in raziskovalci kot najverjetnejše razloge za njihov obstoj navajajo okoliščine v družini, revščino in potrebo po sodelovanju otrok pri družinskem proračunu. Nekatere ocene števila cestnih otrok predvidevajo, da je v Braziliji ena tretjina otrok tako ali drugače povezana s cesto. Drži to za vsa brazilska mesta? V mestu Corumbá na zahodu Brazilije, kjer je avtorica med opravljanjem antropološkega terenskega dela skušala raziskati

ta fenomen, je bilo cestne otroke težko najti, kljub prepričanju domačinov, da jih je veliko. Pri tem se je soočila s klasičnim antropološkim vprašanjem: se lotiti teme z vidika raziskovalca ali z vidika domačinov?

Ključne besede: cestni otroci, otroci na cesti, Brazilija, Corumbá, antropološka raziskava.

Alenka Oblak je socialna pedagoginja, podiplomska študentka socialne in kulturne antropologije, izvajalka izobraževanja in avtorica publikacij s področja nevladnih organizacij, prostovoljstva, mednarodnih projektov, globalnega učenja, okoljske vzgoje, mladinskega dela. Ukvarja se s procesi učenja, potenciali neformalnega učenja in igre, medkulturnega sodelovanja, razvojem prostovoljstva v Sloveniji in v mednarodnem prostoru, razvojem mladinskega dela in z raziskovanjem ozadij, ki vplivajo na človekovo vedenje in čustva (alenka.oblak@gmail.com).

137–148 Ana M. Sobočan

Otroštvo pod mavrico

Raziskave, razprave in družinske realnosti

Članek posega na področje življenja družin, kjer sta oba starša istega spola in živita v partnerskem razmerju, ter implikacij za otroštvo v tovrstnih družinah. Na kratko oriše pomembnejše raziskave s tega področja in zagovarja pomen subspecializacije antropologije, etnologije in sociologije otroštva v razširitivju na raziskave izkušenj otrok iz tovrstnih družin. Avtorica se naveže tudi na trenutne razprave o družinah v javnih diskurzih, povezanih s spremembami v zakonodaji, in ob tem razpravlja tudi o homofobiji. Uvaja pojem moralnega homofoba, ki nestrpnost do homoseksualno usmerjenih oseb legitimira z domnevnimi interesi otrok. V drugem delu prispevka avtorica predstavi mednarodno raziskavo, ki je bila namenjena otrokom iz mavričnih družin in izkušnjam mavričnih družin v šoli. Navedena raziskava pomeni tudi prvo raziskavo pri nas, v kateri so o svojih izkušnjah z dvema staršema istega spola ali istospolno usmerjenostjo svojih staršev spregovorili mladi. Kot posebej relevantne za doživljanje otrok in razumevanje konteksta, v katerem živijo mavrične

Rdeči noski, humour, hospital, children, sickness.

Ana Lampert holds a degree in Ethnology and Cultural Anthropology. Her diploma thesis was entitled »Including Humor in the Slovenian Health Care System: Anthropological Research of the Role of Humour in Treating Illness and the 'Rdeči noski' Programme«. Since 2008, she has been working with the Rdeči noski Association for Helping the Suffering and the Sick as a clown doctor, and in 2011/2012 she became a project assistant. With her contribution on the presence of humour in hospitals, she also took part in the EAEN Conference in 2011 (European Affective Education Network Conference) and in a scientific discussion on medical anthropology in 2012 (lavrinc.ana@gmail.com).

101–115 Tina Palaić

Violence in families

Institutional intervention

The author analyses institutional intervention in cases of family violence, with reference to a survey on the specific case of domestic violence. She sees the law and the scientific principles of the disciplines involved in solving domestic violence problems as an important framework for action, but ultimately attributes the key role to the individual practices of professionals, victims and perpetrators. She discusses the importance of language in the process of identifying violent acts and the victim's own position, as well as in the process of victim and perpetrator identification and the creation of a shared story between victim and social worker.

Key words: domestic violence, institutional intervention, interaction, individual practices.

Tina Palaić holds a degree in Ethnology and Cultural Anthropology. Her diploma thesis was entitled »Between Theory and Practice: Anthropological Research on the Actions that Accompany Institutional Intervention in Cases of Violence in the Family«. She works with the ISA Institute (the Institute for Psychological Consultation Development Projects), where she conducts the CAP programme, a programme for primary prevention

aimed at preventing abuse and child neglect. She is currently pursuing a second degree, and is in the process of completing her studies at the Department of Educational Sciences at the Faculty of Arts in Ljubljana. She is preparing a diploma thesis linked to the programme mentioned above. She also works with the Slovenian School Museum, where she conducts various projects which bring together her anthropological and pedagogic knowledge (tiu.tinna@gmail.com).

116–127 Andrej Naterer

Street children and life outside the traditional framework of socialisation

Street children are a global phenomenon in the modern world. Some of the most evident universal characteristics of street children pertain to gender distribution, average age, specific matrifocal structure of their original families, main reasons for leaving home and the subcultural organisation of groups on the street. Subculture constitutes one of the most important pull factors in children's decision to run away, and also provides a simulation of the child's absent family. Through the subcultural system of values, a conflict between primary and secondary habitat emerges, preventing adequate resocialisation and reintegration. This conflict could be resolved through the integration of elements of the subcultural social system in resocialisation programmes.

Key words: street children, life on the street, subculture, Makiivka, Ukraine.

Andrej Naterer holds a PhD and is a lecturer, anthropologist and sociologist. He works with anthropological research of street children, the socialisation of young people and research on high-risk lifestyles. He is the author of a number of scientific articles and the book *Bomži, cestni otroci v Makejevki* (»Bomži, Street Children in Makiivka«) and the forthcoming documentary film of the same name. He is also editor of the anthology *Subkulture* (»Subculture«).